

Renāte SILIŅA-PINĶE, Sanda RAPA

Latvijas Universitāte

ZUDUŠO BALTISKO PERSONVĀRDU MEKLĒJUMI LATVIEŠU UZVĀRDOS UN SENAJOS RAKSTOS*

The search for lost Baltic personal names in Latvian surnames and old written texts

Anotācija. Raksta mērķis ir parādīt autoru izstrādāto un pētniecībā aprobēto metodi latviešu pirmskristīgo personvārdu iespējamai identificēšanai, jo līdzšinējie pētījumi ļauj izvirzīt hipotēzi, ka vismaz dažus no mūsdienu latviešu uzvārdiem var saistīt ar seniem baltu cilmes personvārdiem. Raksts iepazīstina ar pieeju, kas izveidota, apvienojot ģeogrāfisko, vēsturisko, lingvistisko un statistisko metodi, un ilustrē to ar diviem piemēriem.

No latviešu uzvārdiem ar piedēkļiem *-ān-* un *-ēn-*, kurus uzvārdu pētnieki uzskata lielākoties par patronīmiskiem, ir izvēlēti uzvārdi, kuru pamatā nav skaidru apelatīvu vai jaunāku laiku priekšvārdu, proti, *Beitāns/Beitēns* un *Geidāns*. Iespēju robežās ir apzināta šādu un līdzīgu antroponīmu izplatība Latvijā gan mūsdienās, gan senākos dokumentos, tā salīdzināta ar atbilstošajiem dažāda laika latviešu toponīmiem, un ir izskatīti dažādi etimoloģizācijas varianti, salīdzinot ar lietuviešu un senprūšu personvārdu pētījumu datiem un nosakot arī citas cilmes iespējas. Balstoties šajā analīzē, tiek izdarīti secinājumi par izvēlēto uzvārdu iespējamo saistību ar seniem baltu cilmes personvārdiem.

Mūsdienu Latvijā reģistrēto uzvārdu kopumā sastopami nepilni desmit no saknes *Beit-* atvasināti uzvārdi. 20. gadsimta 30. gados uzvārds *Beitāns* bijis izplatīts Dienvidlatgalē, Sēlijā un Austrumvidzemē. Sastopamas arī formas *Beite*, *Beits*, *Beitiņš*, *Beitiks*. 16. gadsimta dokumenti rāda personvārdu ar sakni *Beit-* sporādisku izplatību visā Latvijā. 17. gadsimta Vidzemē nav neviena personvārda ar sakni *Beit-*, bet ir diezgan daudz ar šo sakni darinātu mājvārdu. Diemžēl trūkst gan apjomīgu avotu, gan atbilstošu pētījumu par citiem Latvijas novadiem. Līdzīgu tīklojumu rāda

* Raksts izstrādāts Atveseļošanas un noturības mehānisma atbalstītā projekta “Latvijas Universitātes iekšējā un ārējā konsolidācija” (Nr. 5.2.1.1.i.0/2/24/I/CFLA/007) granta “Latviešu personvārdu vēsturiskā vārdnīca: digitāla pieeja un atvērtie dati (La-GiN)” (Nr. LU-BA-PA-2024/1-0003) ietvaros.

arī mūsdienu vietvārdi, kas koncentrējušies gar Latvijas dienvidu robežu un Vidzemē. Izteikti dominē patronimiskās formas. Ņemot vērā onomastiskā celma *Beit-* izplatību, iespējamo cilmi, nepārliecinošos iepriekšējos cilmes skaidrojumus un toponimiskās liecības, var secināt, ka *Beit-*, iespējams, ir baltu personvārda celms, jo tas bijis visā Latvijā izplatīts latviešu personvārds jau 16. gadsimtā un joprojām ir sastopams visā Latvijā gan uzvārdos, gan vietvārdos.

Mūsdienu Latvijā reģistrēto uzvārdu kopumā sastopami vairāk nekā desmit no saknes *Geid-/Ģeid-* atvasināti uzvārdi. 20. gadsimta 30. gados Latgalē bija sastopami uzvārdi *Geide*, *Geidāns* un *Geiduks*, bet Sēlijā – *Geida*, *Geide* un *Ģeida*, kā arī *Geidāns* un *Ģeidāns*. Nevieni no uzvārdiem nav bijis izplatīts Kurzemē un Zemgalē, bet Vidzemē 1826. gada muīžu revīziju materiālos ir sastopami uzvārdi *Geide* un *Geidjan*, tāpēc sakni *Geid-/Ģeid-* vairāk var saistīt ar Latvijas dienvidu un dienvidaustrumu daļu. Senākie īpašvārdi, kas pierakstīti ar sakni *Geid-*, ir apzināti 1638. gada Vidzemes revīzijā: pieci mājvārdi, bet šādu personvārdu nav. Mājvārdiem vēlākos dokumentos vērojama tendence *geid-* > *gaid-*. Mūsdienās mājvārdi *Geidāni* koncentrējas Dienvidaustrumvidzemē, Latgalē un Sēlijā. Neatvasināti varianti sastopami arī Ziemeļvidzemē un Kurzemē ap Tukumu. Latgales un Sēlijas uzvārdi hipotētiski tiek saistīti gan ar lietuviešu, gan poļu valodu. Taču šī etimoloģija nav uzticama, jo skaņu pārmaiņa *ai* > *ei* ir sastopama tikai ļoti nelielā daļā Latvijas teritorijas Ziemeļlatgalē. Onomastiskā sakne *Geid-*, ņemot vērā tās izplatību Latvijā un līdzšinējos tās etimoloģizējumus, ir baltiskas cilmes, taču latviešu valodā, visticamāk, ienākusi caur lietuviešu valodu. Par tās cilmi acīmredzot jāpieņem indoeiropiešu verba sakne **gheidh-* ‘gaidīt’.

Ņemot vērā iegūtos rezultātus, var secināt, ka šī vēsturē, ģeogrāfijā un etimoloģijā balstītā metode var palīdzēt zudušo baltisko personvārdu meklējumos – precizēt personvārdu cilmi, norādīt uz īpašvārda celma rašanās, izplatības, kā arī produktivitātes vēsturi.

Atslēgvārdi: latviešu personvārdi; latviešu uzvārdi; mājvārdi; rekonstrukcija.

Abstract. The aim of this article is to illustrate the method for the potential identification of Latvian pre-Christian personal names elaborated and approbated by the authors, considering that earlier research encourages a hypothesis that at least some contemporary Latvian surnames can be traced to ancient personal names of Baltic origin. The article introduces an approach that combines geographical, historical, linguistic, and statistical methods; hence, two examples have been illustrated in the analysis.

Latvian surnames with suffixes *-ān-* and *-ēn-* (viewed as patronyms by researchers) and without a clear appellative or a newer forename have been selected. In the article, they are represented by such surnames as *Beitāns/Beitēns* and *Geidāns*. To the extent possible, we have identified the distribution of such anthroponyms in the territory of Latvia nowadays and in older documents. The distribution is then compared to corresponding Latvian toponyms of different ages. Lastly, possible etymologies are considered by comparing them to the research data on Lithuanian

and Old Prussian personal names and by establishing other possibilities of origin from contact languages. Based on this analysis, conclusions are formed about the potential connection between selected surnames and the old personal names of ancient Balts.

Among registered contemporary Latvian surnames, there are about ten surnames derived from the root *Beit-*. In the 1930s, the surname *Beitāns* was widespread in southern Latgale, Selonia, and eastern Vidzeme. There are also forms such as *Beite*, *Beits* in Selonia; *Beitiņš* in Zemgale, Vidzeme; *Beitiks* in Vidzeme. Documents from the 16th century feature a personal name with the root *Beit-* distributed sporadically all over Latvia. In Vidzeme, there were no personal names with the root *Beit-* in the 17th century; however, there are relatively many homestead names derived from the root in south-eastern and north-western parts of Vidzeme. Contemporary place names exhibit a similar distribution, and they are concentrated along the southern border of Latvia and in Vidzeme. Patronymic forms are quite dominant. When considering the distribution of the onomastic stem *Beit-*, its potential origin, unconvincing explanations of its origin, and toponymic evidence, it can be concluded that *Beit-* is, possibly, a stem of a Baltic personal name which was widespread in the 16th century and now remains in surnames and place names all over Latvia.

There are also more than ten surnames registered in contemporary Latvia that are derived from the root *Geid-/Ģeid-*. In the 1930s in Latgale, surnames *Geide*, *Geidāns*, and *Geiduks* were widespread, and in Selonia – *Geida*, *Geide*, and *Ģeida*, also *Geidāns* and *Ģeidāns*. None of these surnames were widespread in Kurzeme and Semigallia, but in Vidzeme in 1826 the surnames *Geide* and *Geidjan* were registered in manor estate metrics; therefore, the root *Geid-/Ģeid-* can be mainly linked to southern and south-eastern parts of Latvia. Older proper names written with the root *Geid-* have been identified in Vidzeme metrics from 1638. Those are five homestead names, but there are no such personal names. A tendency *geid-* > *gaid-* has been identified in homestead names from later documents. Nowadays, homesteads named *Geidāni* are mostly concentrated in south-eastern Vidzeme, Latgale, and Selonia. Underived variants can also be established in northern Vidzeme, and Kurzeme. The Latgalian and Selonian surnames can be connected hypothetically with the Lithuanian and Polish languages. However, this etymology is not reliable because the sound shift *ai* > *ei* is only present in a small area of northern Latgale in Latvia. The onomastic root *Geid-*, according to its distribution in Latvia and its related etymologizations, is of the Baltic origin; however, it most likely entered the Latvian language through Lithuanian. Its etymology is assumed to be the Indo-European verb root **gheidh-* ‘wait’.

When considering the results of the study, it may be concluded that the historical, geographic, and etymological methods allow the recovery of lost Baltic personal names, namely, to specify the origin of personal names, and to demonstrate the origin, distribution, and history of the productivity of the stem of the proper name.

Keywords: Latvian personal names; surnames; homestead names; reconstruction.

1. Ievads

Ir tikai neliels skaits vēsturisko avotu, kas sniedz ziņas par pirmskristīgā laika (līdz 13. gadsimtam) Latvijas teritorijas iedzīvotāju, gan baltu (kuršu, zemgaļu un latgaļu), gan libiešu, personvārdiem. Nedaudzie (apmēram 20–25) ar Latvijas teritorijas iedzīvotājiem saistāmie senie baltu cilmes vārdi ir pieminēti dažādos avotos un analizēti nedaudzos pētījumos (piemēram, Augstkalns 1935; Siliņa-Piņķe 2014). Savukārt Latvijas kaimiņvalstīs senāko personvārdu pētījumi ir daudz plašāki un aptver ne tikai 9.–13. gadsimta avotus (piemēram, Joalaid 2018; Zinkevičius 2008; Trautmann [1925] 1974; Roos 1961 u. c.). Arī apzināto seno personvārdu skaits ir lielāks. Daļā pētījumu ir analizēts arī seno personvārdu liktenis kristietības ieviešanas kontekstā – to iespējamā pāreja neformālā statusā, iespējamā personu divvārdība, paralēli lietojot gan kristīgo, gan seno vārdu, kā arī vēlākā šo seno vārdu ieplūšana uzvārdos. Piemēram, lietuviešu uzvārdos ir fiksētas daudzas seno personvārdu formas – gan pilnās divcelmu, gan saīsinātās, gan dažādi to atvasinājumi, piemēram, uzvārdos *Buivydas*, *Daugēla*, *Daumantas*, *Gedas*, *Gintas*, *Kybartas*, *Vaidas*, *Vismantaitis* u. c. (Zinkevičius 2008, 34–35).

Par latviešu uzvārdu un seno personvārdu korelāciju šādu pētījumu nav. Daļēji tas saistāms ar gadiem dominējušo aksiomātisko pieņēmumu par latviešu uzvārdu nelielo senumu (proti, kopš 19. gadsimta sākuma; sal., piemēram, Siliņš 1990, 16–19), bet daļēji – ar nepietiekamo latviešu uzvārdu izpētes līmeni. Tomēr pēdējos gados abi šie faktori ir sākuši mainīties. Vairākkārt jau ir rakstīts par Latgales uzvārdu senumu un to atspulgiem vietvārdos (piemēram, Kovaļevska 2017; Stafecka 2021). Padziļināti pētījumi veikti arī par Kurzemes, Zemgales un Sēlijas (sal. Auns 2019; Kovaļevska 2019), kā arī Vidzemes uzvārdiem (Kovaļevska 2022). Tomēr arī tie nesniedzas līdz pirmskristīgā laika personvārdiem, lai gan tiek izteikts pieņēmums, ka tie varētu būt ieplūduši uzvārdos un mājvārdos. Piemēram, Otilija Kovaļevska, pētot Vidzemes uzvārdus, konstatējusi: “Liela daļa seno īpašvārdu, kas revīzijās fiksēti vieni paši vai kā papildvārdi kristāmvārdiem .. ir izturējuši laika pārbaudi vismaz 400 gadu garumā un nonākuši līdz mūsdienām kā mājvārdi un pa dažādiem ceļiem iekļuvuši arī uzvārdos.” (Kovaļevska 2022, 54)

Visu šo faktu kombinācija rosināja meklēt jaunu metodi latviešu pirmskristīgo personvārdu identificēšanā. Līdzšinējie pētījumi ļauj izvirzīt hipotēzi, ka vismaz dažus no mūsdienu uzvārdiem var saistīt ar seniem baltu cilmes personvārdiem. Šī raksta mērķis ir parādīt pētniecībā izmēģināto un aprobēto metodisko pieeju, gan to aprakstot, gan ilustrējot ar diviem analizētiem piemēriem.

2. Metodika

Zudušo baltisko personvārdu identificēšanā un aprakstīšanā tika izmantota ģeogrāfiskās, vēsturiskās, lingvistiskās (derivatoloģiskās, etimoloģiskās, semantiskās utt.) un statistiskās metodes kombinācija.

Pirmkārt, pārskatot latviešu uzvārdu sarakstu (PMLP; Staltmane 1981, 184–187, 189–191), tika atlasīti uzvārdi ar piedēkļiem *-ān-* un *-ēn-*, kurus latviešu uzvārdu pētnieki uzskata lielākoties par patronīmiskiem¹, respektīvi, tādiem, kas norāda uz pēctecību (Blese 1929, 10; Staltmane 1981, 103, 104; arī Endzelīns 1951, 303–304). Uzvārdu ar šādu izskaņu Latvijā ir visai daudz². Liela to daļa ir darināta no kristīgajiem personvārdiem, piemēram, *Abramāns* < *Ābrams*, *Brencēns* < *Brencis*, *Jānēns* < *Jānis*, *Jezupāns* < *Jezups*, *Jurāns* < *Juris*, *Paulēns* un *Paulāns* < *Pauls*, *Pēterēns* un *Pēterāns* < *Pēteris* u. d. c., daļa – atvasināta no sugasvārdiem, kas, iespējams, bijuši personu iesaukas, palamas vai kāda cita rakstura papildvārds, piemēram, *Auzāns* (< *auzas*), *Bullēns* (< *bullis*), *Kaņepēns* (< *kaņepe*), *Krievāns* (< *krievs*), *Lazdāns* (< *lazda*), *Leitāns* un *Leitēns* (< *leitis*), *Lūsēns* (< *lūsis*), *Vilcāns* (< *vilks*)³ u. c. Tomēr ir daļa uzvārdu, kuru pamatvārds nav ne acīm redzams, ne arī vienkārši izsecināms. Velta Staltmane šos uzvārdus sauc par “semantiski necaurspīdīgiem” (Staltmane 1981, 49–52), t. i., par tādiem, kuru pamatā nav skaidru apelatīvu. Tā kā patronīmija raksturīga gandrīz visu tautu antroponīmijā un tiek uzskatīts, ka “priekšvārds ir patronīmisko, matronīmisko un avonīmisko antroponīmu pamats” (van Langendonck 2007, 275), šāds darināšanas modelis varētu būt eksistējis arī agrāk un vismaz daži tagadējie uzvārdi varētu glabāt baltu personvārdu saknes, kas nonākušas līdz mūsdienām. Tieši uzvārdiem ar *-āns/-ēns*, kā konstatējusi V. Staltmane (Staltmane 1981, 50, 52), ir visvairāk atbilstību toponīmijā. Šis fakts vēl papildus var norādīt uz šo īpašvārdu patronīmiskumu.

Otrkārt, izskatot lielo šādu uzvārdu klāstu (4835 vienību), metodes izstrādei un pirmajam izmēģinājumam tika izvēlēti divi neskaidras cilmes uzvārdi *Beitāns/Beitēns* un *Geidāns*.

¹ Izskaņas *-onas* un *-énas* (līdzās *-aitis*, *-ūnas* u. c.) par patronīmiskām tiek uzskatītas arī Lietuvā (Maciejauskienė 1991, 25–30).

² Pārlūkojot PMLP uzvārdu datus (taču nevērtējot katra uzvārda izcelsmi), tika konstatēts, ka gandrīz pieci procenti Latvijas uzvārdu darināti ar izskaņu *-āns*, *-ēns*, taču ģeogrāfiski tie nav izplatīti. To atzīst arī Velta Staltmane (1981, 49, 50). Sal. arī karti “Uzvārdi ar izskaņu *-āns*, *-ēns* no 50 izplatītākajiem uzvārdiem pagastā” (Mežs et al. 2019 2, 320).

³ Mūsdienu uzvārdu piemēri šeit un turpmāk no PMLP (ja nav norādīts citādi).

Treškārt, iespēju robežās tika apzināta šādu un līdzīgu antroponīmu izplatība Latvijas teritorijā gan mūsdienās, gan jo īpaši laikā (16.–19. gadsimtā), kad cilvēki un to vārdi bija cieši piesaistīti konkrētai vietai (ļaužu pārvietošanās bija stipri ierobežota).

Ceturtkārt, apzināto personvārdu izplatība tika salīdzināta ar atbilstošajiem dažāda laika latviešu toponīmiem, īpašu uzmanību pievēršot to senumam un ģeogrāfiskai izplatībai.

Piektkārt, tika etimoloģizētas šo personvārdu saknes, salīdzinot tās ar lietuviešu un senprūšu personvārdu pētījumu datiem, nosakot arī citas, īpaši kontaktvalodās balstītas, cilmes iespējas.

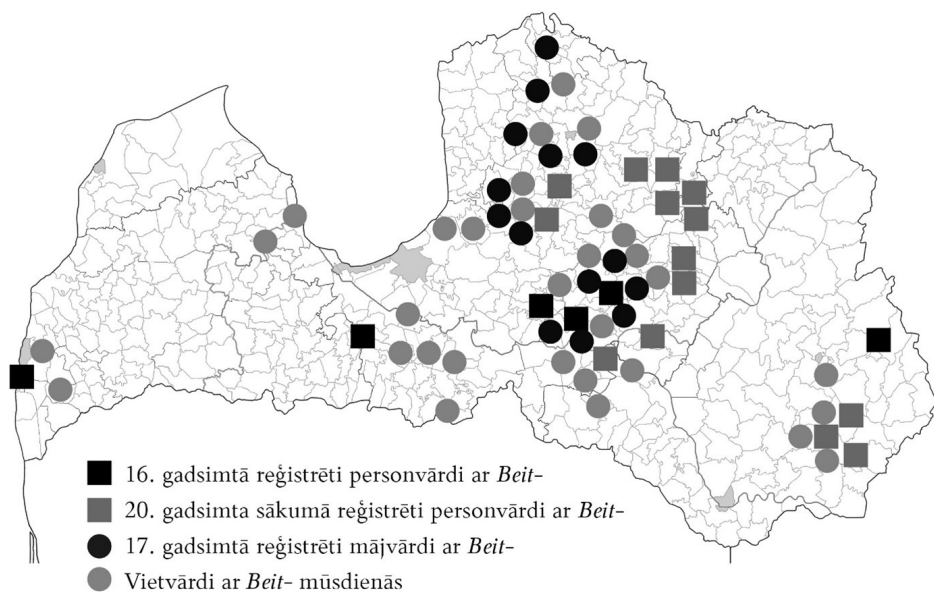
Rezultātā, uz visu šo secīgu analīžu pamata, ir izdarīti secinājumi par izvēlēto uzvārdu iespējamo saistību ar seniem baltu cilmes personvārdiem.

3. Sakne *Beit-*

Mūsdienu Latvijā reģistrēto uzvārdu kopumā sastopami nepilni desmit no šīs saknes atvasināti uzvārdi – *Beite*, *Beits*, *Beitis*, *Beitans*, *Beitāns*, *Beitēns*, *Beitiks*, *Beitiņš*, *Lielbeitiņš* (PMLP; Staltmane 1981, 125, 165, 175, 186, 190, 209, 224, 224) – un to sieviešu dzimtes formas. Daļai uzvārdu – *Beitelis*, *Beiteris*, *Beiters*, *Beitleris*, *Beitlers*, *Beitmanis*, *Beitners* – līdzība ir tikai šķietama, jo to pamatā, visticamāk, ir vācu uzvārdi *Beutel*, *Beuter*, *Beutler*, *Beutner* u. tml. (sal. Kohlheim, Kohlheim 2008, 104, 112), un tie šajā pētījumā nav iekļauti.

Mūsdienās uzvārdi ar sakni *Beit-* ir sastopami visā Latvijas teritorijā, taču, kā rāda līdzšinējie pētījumi, 20. gadsimta 30. gados uzvārds *Beitāns* bijis izplatīts Dienvidlatgalē – it īpaši Dagdā (tur arī Beitānu ciems), arī Kapiņos, Andrupenē (Mežs 2017, 73), Sēlijas ziemeļdaļā (Sēlpilī, Sunākstē) (Mežs et al. 2019 1, 135) un Austrumvidzemē (Madonā, Tirzā, Variešos) (Mežs et al. 2022 1, 147). Sastopamas arī citas formas: *Beite*, *Beits* – Sēlijas ziemeļos, *Beitiņš* – Zemgalē (Mežs et al. 2019 1, 135), Vidzemē (Cēsīs, Nītaurē, Palsmanē un Sarkanos), *Beitiks* – Vidzemē (Lizumā, Palsmanē, Rankā, Smiltēnē un Variņos) (Mežs et al. 2022 1, 147). Tātad tie, īpaši atvasinājumi ar izskaņu *-āns*, vairāk ir saistāmi ar Latvijas dienvidu un austrumu daļu⁴. Nelielu priekšstatu par šīs saknes antroponīmu agrāko izplatību var dot senie dokumenti (revīziju un baznīcu grāmatu materiāli) un, iespējams, arī vietvārdi (sk. 1. attēlu).

⁴ Izņēmums ir uzvārds *Beitiks*, kas izplatīts Vidzemes ziemeļu daļā un būtu vēl atsevišķi pētāms.

1. attēls. **Apzinātie onīmi ar sakni *Beit-***⁵ (kartes autore S. Rapa)

16. gadsimta dokumenti rāda personvārda ar sakni *Beit-* sporādisku izplatību visā Latvijā: Kurzemē, Zemgalē, Vidzemē un Latgalē. Rakstu avotos ir izdevies apzināt šādus piemērus:

1) Vidzemē *Bocken Beidt* (akuzatīvā) un, iespējams, arī *Rudde Beith*⁶ 1544. g. Sausnējā (Blēse 1929, 163, 223), kā arī *Beyth Zemithen*, *Beyt Ducen*, *Beyth Thupissan*, *Beyth Zwogieran* un *Beyth Zylan* 1599. g. Kokneses pilsnovada muižās Koknesē, Krapē un Ozolmuižā (RI 1599, 81, 782, 86, 88)⁷;

2) Kurzemē *Beite Backap* 1582. g. Pērkonē (Arbusow 1924, 267);

3) Zemgalē *Kelcke Beyte* 1566. g. Mežmuižā (Arbusow 1898, 179) un

4) Latgalē *Beyth* 1599. g. Ludzas apkārtnē (RI 1599, 8).

⁵ Kartē apkopoti gan nesaņtos rakstu avotos reģistrētie personvārdi, gan LU Latviešu valodas institūta vietvārdu kartotēkā, Jāņa Endzelīna “Latvijas PSR vietvārdos” (Endzelīns 1956, 96), kā arī Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūras vietvārdu datubāzē reģistrētie toponīmiskie dati.

⁶ Šī persona pierakstīta arī kā *Rudde Peuth*.

⁷ Par mājvārdiem sk. Kovaļevska (2020, 120–122, 124).

Atsevišķi jāizceļ vēl piemēri *Simon Beytenn land* 1544. g. Valmieras apkārtnē (Blēse 1929, 161) un *Hermann Beytan* 1599. g. Krapes muižā (RI 1599, 85), jo tajos onīma *Beytenn / Beytan* statuss ir neskaidrs. Tie var būt gan patronīmi, gan toponīmi ar piedēkli *-ēn-/-ān-*. Pirmajā gadījumā iespējama arī vācu ģenitīva forma no vārda **Beyte*. Zīmīgi, ka visos gadījumos, kur sakne *Beit-* viennozīmīgi ir saistāma ar personas vārdu (nevis iespējamo vietvārdu, iesauku vai uzvārdu), tā nav atvasināta, proti, personvārda forma ir **Beite*, **Beitis* vai **Beits*. To, pētot vietvārdus 1599. gada poļu revīzijā, novērojusi arī O. Kovaļevska: “1599. gada revīzijā lasāmi arī personu priekšvārdi, kas toreiz varēja nebūt retums, tomēr mūsdienās vairs netiek lietoti kā personvārdi un ir atpazīstami vienīgi uzvārdos un vietu nosaukumos. Viens no tādiem ir *Beits* (*Beyht, Beyt, Beytt*), kas visvairāk izplatīts bija Kokneses pilsnovadā, kur no tā atvasināts arī uzvārds (*Hermann Beytan*), kā arī Ludzas pusē (*Beyth*). Mūsdienās vietvārdi ar *Beit-* saknē sastopami visā Latvijā.” (Kovaļevska 2018, 33)

17. gadsimta aina ir atšķirīga. Visu Vidzemi aptverošajā 1638. gada zviedru arklu revīzijā nav neviena personvārda ar sakni *Beit-*, savukārt ir diezgan daudz ar šo sakni darinātu mājvārdu – gan vienkāršu, gan atvasinātu, kuri nosacīti ir grupējami divos areālos. Tie ir apkopoti 1. tabulā kopā ar Edgara Dunsdorfa izsecinātajām mājvārdu atbilstēm 20. gadsimtā.⁸ Vienu areālu veido visi *Beitāni*, kas saistāmi ar dienvidaustrumu Vidzemi – Ērgļiem, Krapi, Bērzauni, Vecbebriem un Vietalvu – un pārklājas ar 16. gadsimta personvārda **Beits* areālu (sal. 1. att.) Vidzemē (sk. 1. tab. Nr. 1–5). Otru veido neatvasinātie mājvārdi *Beite* ziemeļrietumu Vidzemē – Siguldā, Valmieras, Rūjienas un Burtnieku apkārtnē (1. tab. Nr. 6–10), kam piekļaujas arī formas *Beitiņi* izplatība Turaidā un Augstrozē (1. tab. Nr. 11, 12). Atsevišķi jāpiemin Vietalvas muižā pierakstītā postaža *Beithe landt*, proti, ‘Beita zeme’ (1. tab. Nr. 13). Varbūt to iepriekšējā gadsimtā ir apsaimeņkojis kāds no avotos fiksētajiem *Beitiem*? Hipotētiski ar šo sakni var saistīt arī mājvārdus *Beitz* Siguldā un *Beitzkan* Jumurdā (1. tab. Nr. 14, 15), it īpaši pirmo, kas arī 20. gadsimtā lietots formā *Beites* vai *Beiti*. Diemžēl trūkst gan apjomīgu avotu, gan atbilstošu pētījumu par citiem Latvijas novadiem.

Līdzīgu tiklojumu vietvārdi ar sakni *Beit-* rāda arī mūsdienās (sk. 1. attēlu). Tie koncentrējušies gar Latvijas dienvidu robežu un Vidzemē. Turklāt izteikti dominē patronīmiskās formas.

⁸ 20. gadsimta mājvārdus autors ir ņēmis no Jāņa Endzelīna “Latvijas vietu vārdiem” un Latvijas kartēm 1:75 000, salīdzinot ar zviedru laiku karšu datiem (VAR 1 LVIII-LX).

1. tabula. Mājavārdi ar *Beit*- 1638. gada zviedru revīzijā

Nr.	1638. gads	20. gadsimta pirmās puses atbildsmes
1.	<i>Petter Beittan</i> Krapes muižā (VAR 3, 1047)	<i>Beitani</i> Viskāļos
2.	<i>Hermann Beittan</i> Vecbebru muižā (VAR 3, 1053)	<i>Beitāni</i> Koknesē ⁹
3.	<i>Marthen undt Claws Beittan</i> Vietalvas muižā (VAR 3, 1087)	–
4.	<i>Michell undt Petter Beittan</i> Bērzaunes muižā (VAR 3, 1118)	<i>Beitēni</i> Bērzaunē
5.	<i>Beitan</i> Ērgļu muižā (VAR 3, 1253)	<i>Beitiņi</i> Ērgļos
6.	<i>Didrich Beite</i> Gaŗkalna muižā Siguldas pilsnovadā (VAR 1, 234)	–
7.	<i>Matties Beith</i> Valmieras muižā (VAR 2, 513)	<i>Beite</i> Kocēnos
8.	<i>Hinrich Beithe</i> Valmieras muižā (VAR 2, 533)	<i>Beita</i> Kauguros
9.	<i>Jahnn Beith</i> Rūtes muižā Burtnieku pilsnovadā (VAR 2, 592)	<i>Beidus</i> Burtniekos (bij. Rūtes muižā)
10.	<i>Beyte Pappe Hanß ein Curl.</i> Eriņu muižā Rūjienas pilsnovadā (VAR 3, 724)	–
11.	<i>Beiting Thom</i> Turaidas muižā (VAR 1, 156)	<i>Beitiņš</i> Turaidā
12.	<i>Beyting</i> postaža Rozbeķu muižā Augstrozes pilsnovadā (VAR 2, 433)	–
13.	<i>Beithe landt</i> postaža Vietalvas muižā (VAR 3, 1089)	–
14.	<i>Beitz Hans ein Curl.</i> Nadelstett [muiža; latviska nosaukuma nav] Siguldas pilsnovadā (VAR 1, 248)	<i>Beites (Beiti)</i> Siguldā
15.	<i>Matthis Beitzkan</i> Jumurdas muižā (VAR 3, 1085)	<i>Beidžēni</i> Jumurdā

Ņemot vērā izplatību – vietvārdi un seni personvārdi Dienvidkurzemē, Zemgalē un sēlisko izlokšņu areālā abos Daugavas krastos – šī personvārdu sakne varētu parādīties arī Lietuvas onīmos. Ziemeļvidzemes un Rietumvidzemes onīmu dēļ paralēles varētu meklēt arī Igaunijā.

Kā rāda pētījumi, Lietuvā līdzīgi pirmskristīgā laika personvārdi ir sastopami – piemēram, *Beitelas*, *Beitēlis*; *Beitinas*, *Beitinis*, ko Zigms Zinkevičs

⁹ Šī atbilsme nav pareiza, jo Vecbeбри ir uz ziemeļiem no Kokneses, bet Kokneses pagasta *Beitāni* ir tā dienvidaustrumu daļā, bijušajā Pasta muižā.

(Zīgmas Zinkevičius) uzskata par seniem divcelmu personvārdiem ar pirmo komponentu *Bei-*, no kuriem kontrahētas formas *Beītas*, *Beītis* (Zinkevičius 2008, 78, 195, 307), kaut arī pierādījumu šādam cilmes skaidrojumam trūkst un izskaņu variatīvums varētu liecināt, ka *-t-* ir daļa no vārda celma, nevis kontrahēta salikteņa pirmā daļa. Onomastiskā sakne **beit-* sastopama arī prūšu personvārdu kopumā: *Beyta* (Toporov 1975, 210), *Beydil*, *Beytam*, *Beytaw*, kā arī vietvārdos, piemēram, *Beytelyn* (Trautmann 1974, 18), ko Georgs Gerullis skaidro kā personvārda *Beyta* atvasinājumu ar sufiksu *-el-* (Gerullis 1922, 18). Savukārt līdzības īgauņu valodā – personvārdos un vietvārdos – atrast neizdevās (19. gadsimtā tur bija sastopamas tikai vācu cilmes uzvārdu *Beitler*, *Beitzer* formas, sk. Onomastika 2024). Tas kopā ar daudzveidīgo saknes *beit-* atvasinājumu kopumu baltu valodās varētu liecināt, ka *beit-* ir baltiskas cilmes sakne.

Onīmiskajai saknei *Beit-* līdz šim ir izteikti arī daži cilmes skaidrojumi. Personvārdu šķirklis *Beite / Beits* ir ietverts Klāva Siliņa (1990, 79) latviešu personvārdu vārdnīcā, kur tam ir sniegti divi apšaubāmi (un autora apšaubīti) cilmes skaidrojumi. Pirmais ir hipotētisks (jo apzīmēts ar ‘?’) salīdzinājums ar senaugšvācu vārdiem *bītan* ‘izturēt’ un *bittan* ‘vēlēties, lūgt’ (ar atsauci uz Gottschald “Deutsche Namenkunde” 1942. gada izdevumu). Šis skaidrojums būtu jāatmet kā neatbilstošs, jo Maksa Gotšalda darbā (Gottschald 2006, 108, 116) nav vācu uzvārdu *Beit* vai *Beite*, bet gan tikai celma BIT šķirklis un atvasinājumi *Beiter*, *Beitlich* un *Beitinger*. Turklāt nav iespējams, ka tik reti sastopams vācu personvārds būtu tik spēcīgi un ģeogrāfiski plaši ietekmējis baltu antroponīmisko sistēmu, radot virkni atvasinājumu. Otrs K. Siliņa hipotētiskais cilmes piedāvājums ir personvārda *Bartolomejs* angļu forma. Tas savukārt nekādi nav attiecināms uz senāko gadsimtu latviešu personvārdiem.

Cilmi ir mēģināts skaidrot arī vietvārdiem ar sakni *Beit-*. Piemēram, Dienvidkurzemes mājvārdu *Beiti* Benita Laumane (2017, 126) saista ar uzvārdu *Beits* Kuršu kāpās Nidā, lietuviešu uzvārdu *Beītis* Klaipēdā, *Beītas* Šilalē, Vainutā (ar atsauci LPŽ 1, 159, 221), prūšu personvārdu *Beyta* un vācu uzvārdu *Beit* (ar atsauci uz Gotšalda darba 1954. gada izdevumu). Līdzīgas cilmes norādes “Latvijas vietvārdu vārdnīcā” ir arī citiem Latvijas vietvārdiem ar *Beit-* (Endzelīns 1956, 96). J. Endzelīns gan pirmkārt min prūšu personvārdu. Zīmīgi, ka visi līdzšinējie toponīmu skaidrojumi izriet no antroponīmiem, turklāt vēlāk reģistrētie vietvārdi ar sakni *Beit-* teritoriāli grupējas ap 16. gadsimtā pierakstītajiem personvārdiem. Visi skaidrojumi tomēr ir tikai savstarpēji sastatījumi dažādās kombinācijās, kas neļauj kādai no formām dot

priekšroku un nesaista tās ne ar vienu baltu cilmes sugasvārdu. Savukārt norāde uz iespējamo saistību ar vācu uzvārdiem ceļo no pētījuma uz pētījumu bez pierādījumiem par šādu vārdu lietojumu Latvijas (vai Lietuvas) teritorijā.

Ņemot vērā onomastiskās saknes *Beit-* izplatību, iespējamo cilmi, nepārliecinošos iepriekšējos cilmes skaidrojumus un toponīmiskās liecības, var secināt, ka *Beit-*, iespējams, ir baltu personvārda celms, jo tas bijis visā Latvijā izplatīts latviešu zemnieku personvārds jau 16. gadsimtā un joprojām ir sastopams visā Latvijā gan uzvārdos, gan vietvārdos. Latviešu valodā tas varētu būt nostiprinājies divos veidos: vai nu tas ienācis kā seno lietuviešu personvārdu celms *Beit-*, vai arī antroponīmiskais celms *Beit-* ir bijis pazīstams lielākajā daļā baltu valodu un tas, iespējams, nav senā divcelmu personvārda kontrahētā forma. Ja *Beits*, pēc Z. Zinkeviča, ir lietuviešu divcelmu vārda *Beĩ-tinas* saīsinātā forma, varbūt *Beitiņš* dažos gadījumos ir nevis saīsinātās formas atvasinājums, bet latviskots divcelmu vārds, taču šādu apgalvojumu piesardzīgu dara tas, ka formas ar *Beitin-* resp. *Beitiņ-* rakstu avotos sporādiski reģistrētas, vien sākot ar 17. gadsimtu. Vēsturiskās rakstiskās liecības, kā arī daudzie refleksi mūsdienu latviešu uzvārdos un vietvārdos nepārprotami liecina par šīs saknes produktīvu latviešu īpašvārdu veidošanā vairāku gadsimtu garumā. Atvasinājumi ar senajām latviskajām patronīmiskajām izskaņām *-āns*, *-ēns*, kas rodas jau 16. gadsimta vidū, liecina par ilgu vārda mūžu latviešu valodā, un *Beit-* sakne, visticamāk, iesniedzas pirmskristīgajā periodā.¹⁰ Lai gan Vjačeslavs Toporovs prūšu sakni **beit-* ar lielām šaubām saista ar krievu dialektismu *бемать* ar nozīmi ‘baidīt zivis, sadzenot tās vienkopus’ (Toporov 1975, 183) un baltu sakni **baid-*, varbūt šāds cilmes skaidrojums nav pilnīgi neiespējams arī attiecībā uz baltisko personvārdu – turklāt ņemot vērā visā augšzemnieku dialektā izplatīto un daudz lietoto formu *beītīs* ‘baidīties, bīties’. Taču tas, protams, nav attiecināms uz 16. gadsimta kuršu personvārdiem.

4. Sakne *Geid-/Ģeid-*

Mūsdienu Latvijā reģistrēto uzvārdu kopumā sastopami vairāk nekā desmit no šīs saknes atvasināti (vai hipotētiski atvasināti) uzvārdi – *Geida*, *Ģeida*, *Geidans*, *Geidāns*, *Ģeidāns*, *Geide*, *Geidels*, *Geidemans*, *Geidens*, *Geidmanis*, *Ģeidons*, *Geiduks*, *Kalnageidāns*, *Kalnageidāns* (PMLP; Staltmane 1981,

¹⁰ To rāda arī fakts, ka atbilstošos personvārdus vai vietvārdus ar izskaņu *-onas*, *-enas*, kas tiktu skaidroti ar tīri lietuvisku izcelsmi, lietuviešu valodā atrast neizdevās.

114, 121, 185) – un to sieviešu dzimtes formas. Līdzšinējie pētījumi rāda, ka 20. gadsimta 30. gados Latgalē bija sastopami uzvārdi *Geide*, *Geidāns* un *Geiduks*, pirmais Preiļu apkārtnes pagastos, otrs – Indrā un Daugavpilī, bet trešais – Siļukalna pagastā (Mežs 2017, 118–119). Līdzīgi uzvārdi – *Geida*, *Geide* un *Ģeida* – ir bijuši arī Sēlijas dienvidu daļā (īpaši Asarē, Gārsenē, Beberenē), bet tuvējā Aknīstē pierakstīti uzvārdi *Geidāns* un *Ģeidāns*. Nevieni no uzvārdiem nav bijis izplatīts Kurzemē un Zemgalē (Mežs et al. 2019 1, 242), turpretim Vidzemē (Ķekavā) kā rets uzvārds reģistrēts tikai fonētiski tuvais *Geits*, ko saista ar vācu uzvārdu *Geith* (Mežs et al. 2022 1, 243), bet 1826. gada muižu revīziju materiālos ir sastopami uzvārdi *Geide* un *Geidjan* (Mežs et al. 2022 2, 360) Tāpēc var domāt, ka uzvārdi ar sakni *Geid-* un *Ģeid-* ir saistāmi ar Latvijas dienvidu un dienvidaustrumu daļu.

Vēsturiskās situācijas apzināšanai onīmi ar sakni *Geid-* tika meklēti senajos dokumentos. Laikā līdz 17. gadsimtam tādus atrast neizdevās. Tomēr uzmanību piesaistīja sporādiski sastopamie personvārdi ar sakni *Gaid-*, piemēram, Kurzemē *Gayde* (4x) un *Gaydve* 1341. g. (Bauer 1933, 147, 150, 151) un *Gayde Pedow* Dzērvē, *Gaydune Prexlow* Apriķos, *Berthold Gaydune* Ēdolē 1582. g. (Arbusow 1924, 263, 262, 213; Blese 1929, 285), kā arī *Gayde*, *Ghayde* 1454. g. Rīgā (Blese 1929, 176).¹¹ Hipotētiski ar sakni *Gaid-* saistāms arī zemgaļu personvārds Livonijas Indriķa hronikā, kas interpretēts gan kā *Gayle*, gan *Gayde* (Mugurēvičs 1993, 51) un Rīgas namnieka vārds *Gaydeme* 1312. g. dokumentā (Švābe 1939, 12–13).

Pirmie īpašvārdi, kas pierakstīti ar sakni *Geid-*, ir apzināti 1638. gada Vidzemes revīzijā, kur ir reģistrēti pieci mājvārdi ar sakni *Geid-* un seši mājvārdi ar sakni *Gaid-* (sk. 2. tabulu). Personvārdu ar šādu sakni revīzijas tekstā nav. Kā redzams no E. Dunsdorfa veiktā sastatījuma ar 20. gadsimta mājvārdiem, sakne *Geid-* ir saglabājusies tikai vienā gadījumā. Ir vērojama tendence *geid-* > *gaid-* (sal. 2. tab. Nr. 2), savukārt ar sakni *Gaid-* pierakstītie 17. gadsimta mājvārdi to ir saglabājuši arī 20. gadsimtā. Nav novērota arī palatalizācija *geid-* > *ģeid-* vēlāku laiku dokumentos.

Kartografētais materiāls (sk. 2. attēlu) rāda, ka mūsdienās onomastiskā sakne *Geid-* koncentrējas Dienvidaustrumvidzemē (ap Bērzauni), Latgalē un Sēlijā. Atsevišķi neatvasināti varianti sastopami arī Ziemeļvidzemē ap Smiltēni un Kurzemē ap Tukumu. Tas (izņemot Ziemeļvidzemes formas) varētu

¹¹ Vairāk par šo problēmu ar saknēm *geid-* un *gaid-* sk. tālāk pie vārda cilmes skaidrojuma.

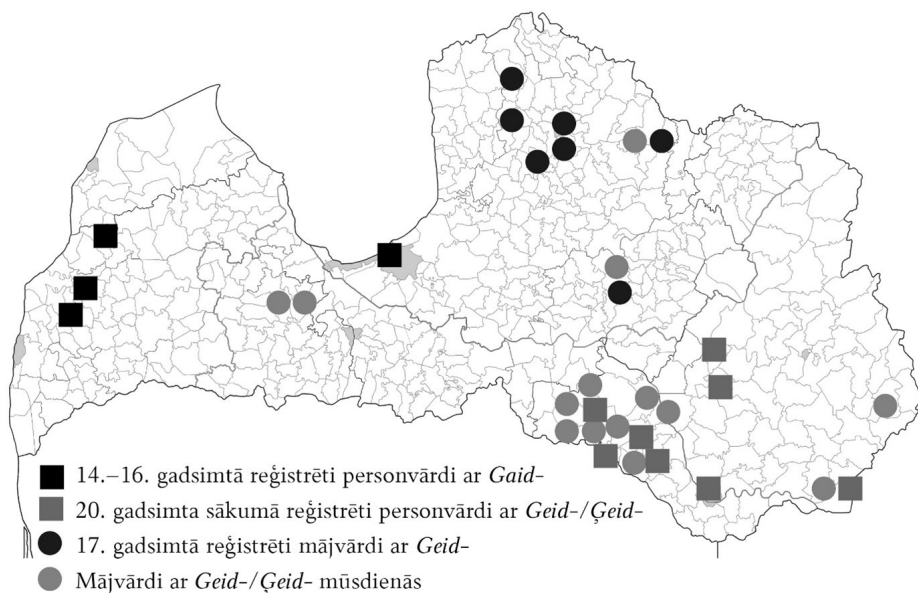
2. tabula. Mājvārdi ar *Geid-* un *Gaid-* 1638. gada zviedru revīzijā

Nr.	1638. gads	20. gadsimta pirmās puses atbilstmes
1.	<i>Geide Jahn</i> Ķieģeļu muižā Straupes pilsnovadā (VAR 2, 389)	<i>Çieta</i> (Jehrte) Vaidavā ¹²
2.	<i>Jacob Geide</i> Braslavas muižā Burtnieku pilsnovadā (VAR 2, 591)	<i>Gaida</i> Braslavā
3.	<i>Gert Geidan</i> Dikļu muižā (VAR 2, 377)	–
4.	<i>Jurgen Geidan</i> Bērzaunes muižā (VAR 3, 1120)	<i>Çeidēni</i> Bērzaunē
5.	<i>Geiden</i> postaža Mālu muižā Gulbenes pilsnovadā (VAR 3, 941)	–
6.	<i>Martenn Gayde</i> , arī <i>Gaydenn</i> Valmieras muižā (VAR 2, 528)	<i>Gaide</i> Kauguros
7.	<i>Jane Gaide</i> Grundzāles muižā Gaujienas pilsnovadā (VAR 3, 974)	<i>Gaides</i> Grundzālē
8.	<i>Martin Gaiden</i> Ķieģeļu muižā Straupes pilsnovadā (VAR 2, 386)	<i>Gaidēns</i> Vaidavā
9.	<i>Marting Gaydenn</i> Valmieras muižā (VAR 2, 506)	<i>Gaidēni</i> Lenčos (vai nr. 10)
10.	<i>Marten Gaiden</i> Valmieras muižā (VAR 2, 506)	Sal. Nr. 9
11.	<i>Jahn Gaydull</i> Raunas muižā (VAR 2, 656)	–

liecināt, ka šī sakne ienākusi no lietuviešu valodas. Diemžēl trūkst materiāla un pētījumu par citu Latvijas kultūrvēsturisko novadu senajiem vietvārdiem. Īpaši svarīgi tie būtu Sēlijas gadījumā, jo mūsdienu vietvārdu dati rāda saknes *geid-* resp. *geid-* koncentrēšanos tieši Latvijas dienvidaustrumu daļā, kas saskan ar datiem par šīs saknes uzvārdu izplatību. Personvārda sakne *Geid-* atšķirībā no *Beit-* nerāda hronoloģiskus un ģeogrāfiskus atspulgus mājvārdos. Iespējams, tas norāda, ka šī sakne spēcīgāka bijusi lietuviešu onomastiskajā sistēmā un Latvijā vien sporādiski aizgūta.

Ņemot vērā izplatību, šai personvārdu saknei būtu jāparādās arī Lietuvas onīmos. Lietuvā sakne *Geid-* ir zināma kā seno divcelmu personvārdu pirmais komponents, piemēram, vārdos *Geidbutas*, *Geidvilas*, kur tas tiek saistīts ar liet. *geīsti* ‘vēlēties, kārot’ un *geīdē* ‘kārs, kaislīgs’. Ir zināmas arī šādu divcelmu

¹² Šis E. Dunsdorfa sniegtais sastatījums šķiet abšaubāms.

2. attēls. **Apzinātie onīmi ar sakni *Gaid-*, *Geid-* un *Ģeid-*** (kartes autore S. Rapa)

personvārdu īsformas vai viencilma personvārdi kā *Geidys*, *Geidēnas*, *Geidūkas* u. tml. (Zinkevičius 2008, 90, 282), sal. arī vietvārdu *Geidučiai*. Šāda sakne sastopama arī prūšu personvārdos kā divcelmu vārdu pirmais vai otrais komponents – *Geydebuth*, *Mylegeyde*, *Wissegeyde* – un īsformās kā *Geidel*, *Geydil*, *Geidute*. Ir zināms arī vietvārds *Geydowe* (Trautmann 1974, 31, 138). Prūšu valodas sakne **geid-* tiek saistīta ar nozīmi ‘gaidīt’ – sal. prūšu verbu *gēide* un tālāk ar lietuviešu *geisti* (Toporov 1975, 191–192). Līdzības vācu un igauņu valodā – personvārdos un vietvārdos – atrast neizdevās.

Antroponīmu saknei *Geid-* latviešu valodā līdz šim ir izteikti arī daži cilmes skaidrojumi. K. Siliņa (1990) latviešu personvārdu vārdnīcā gan nav neviena šķirkļa ar sakni *Geid-* vai *Ģeid-*, taču Latgales un Sēlijas uzvārdi hipotētiski tiek saistīti gan ar lietuviešu, gan poļu valodu: liet. *gaidys* ‘gailis’, arī ‘straujas dabas cilvēks’ un poļu *gajda* ‘mūzikas instruments – dūdas’ (Mežs 2017, 118–119; Mežs et al. 2019 1, 242), proti, skaidrojumos ir sakne *gaid-*. Taču šī etimoloģija nav uzticama, jo skaņu pārmaiņa *ai > ei* ir sastopama tikai ļoti nelielā daļā Latvijas teritorijas – Ziemeļlatgalē (LVDA, 240). Savukārt

lietuviešu pētnieki uzvārdu *Geida* un *Geidonas* attiecina tikai uz latviešu uzvārdiem ar *Geid-/Ģeid-* (LPŽ 1, 644). Šāds virziens acīmredzot ir balstīts uz Jāņa Endzelīna šīs saknes vietvārdu etimoloģiju – viņš kā iespējamo etimonu min latviešu sugasvārdu *ģeida* ‘ein ausgelassenes, mutwilliges Mädchen (izlaista, pārgalvīga meitene)’ [ME 1, 695] (Endzelīns 1956, 345). Šis skaidrojums gan šķiet maz ticams no semantikas viedokļa. Sal. pieņēmumu, ka šī vārda pamatā ir izzudis verbs **geist/*ġeist*, no kā arī latv. *gaidīt* (Karulis 1992 1, 278, 329).

Vairākas versijas ir izteiktas arī par senajiem personvārdiem ar sakni *Gaid-*. Ernests Blese (1929, 105) skaidro tos ar liet. *gaidys* ‘gailis’, pr. *gaydis* ‘kvieši’ vai latv. *gaidīt*, bet norāda arī uz iespējamo saistību ar prūšu (un lietuviešu) personvārdiem ar sakni **geid-* ‘kārot, iekārot’. Latviešu, lietuviešu un prūšu vārdus kā iespējamo cilmi vārdiem *Gayde* un *Gaydune* dod arī K. Siliņš (1990, 131).

Arī onomastiskā sakne *Geid-* (izslēdzot visus piemērus ar *Gaid-*), ņemot vērā tās izplatību Latvijā un līdzšinējos tās etimoloģizējumus, ir baltiskas cilmes, taču latviešu valodā, visticamāk, ienākusi caur lietuviešu valodu (vai pat austrumbaltu valodām). Pirmkārt, uz to norāda gan vietvārdu, gan seno, īpaši ar patronīmisko sufiksu atvasināto, personvārdu izplatība. Otrkārt, to apliecina līdzskaņa *G-* mīkstinājums palatāla patskaņa priekšā gandrīz visos Latvijas vietvārdos ar *Geid-* (par *k, g* mīkstinājumu palatālu patskaņu priekšā lituānismos sk. Endzelīns 1951, 164). Par šās saknes cilmi tomēr acīmredzot jāpieņem indoeiropiešu verba sakne **gheidh-* ‘gaidīt’ (Rix 2001, 196), kam baltu valodās ir refleksi gan ar *gaid-*, gan *geid-*. Šādai attīstībai netieši piekrīt arī Valentīns Kiparskis (Kiparsky 1939, 279), kas *gaid-* un *geid-* uzskata par etimoloģiskām paralēlformām, kas radušās no baltu cilmes saknes *gaid-* : *geid-* ‘gaidīt’.

5. Secinājumi

Ņemot vērā iegūtos rezultātus, var secināt, ka šī vēsturē, ģeogrāfijā un etimoloģijā balstītā metode var palīdzēt zudušo baltisko personvārdu meklējumos – precizēt personvārdu cilmi, norādīt uz īpašvārda celma rašanās, izplatības, kā arī produktivitātes vēsturi. Pirmkārt, tā atklāj personvārda areālo izplatību, kas ļauj nonākt pie tālākiem secinājumiem par dažādām cilmes iespējām, balstoties uz ģeolingvistiskiem datiem. Otrkārt, šī metode parāda personvārda diahronisko attīstību, ļaujot iegūt informāciju par saknes noturību un produktivitāti. Treškārt, tā parāda konkrēta elementa izplatību un

vietu plašākā onomastiskajā sistēmā. Ceturtkārt, ar to var pierādīt etimoloģisko homonīmiju, ja tāda bijusi. Šīs metodes izmantojums onomastisko celmu *Beit-* un *Geid-* analizē ļauj izteikt gandrīz drošu apgalvojumu, ka tie abi, visticamāk, ir baltiskas cilmes, taču cilmes precizēšanai nepieciešami plašāki etimoloģiski pētījumi.

LITERATŪRA

Arbusow, Leonid 1898, Anschlag aus dem Leibgeding (Mitau mit den Höfen Kaltenhof, Bergfried, Sessau, Grünhof und Grenzhof) der Herzogin Anna von Kurland zu erwartenden Einkünfte, 1566, in *Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst und Jahresbericht des kurländischen Provinzialmuseums aus dem Jahre 1897*, Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn, 159–181.

Arbusow, Leonid 1924, Ein Verzeichnis der bäuerlichen Abgaben im Stift Kurland (1582/83), in *Latvijas Universitātes Raksti* 1, Rīga: [bez izd.], 163–286.

Augstkalns, Alvis 1935, Seno latviešu vēsturiskie personu vārdi, *Burtnieks* 9, 692–699; 11, 839–845.

Auns, Muntis 2019, Ieskats uzvārdu došanas vēsturē Kurzēmē, Zemgalē un Sēlijā, in Ilmārs Mežs, Anna StafECKa, Renāte Siliņa-Piņķe, Otilija Kovaļevska, *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos: Kurzeme, Zemgale, Sēlija* 1, Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 20–37.

Bauer, Albert 1933, Die Wartgutsteuerliste der Komturei Goldingen, in *Mitteilungen aus der livländischen Geschichte* 25(1), Riga: Kommissionsverlag von E. Bruhns, 109–194.

Blese, Ernests 1929, *Latviešu personu vārdu un uzvārdu studijas 1: Vecākie personu vārdi un uzvārdi (XIII–XVI g. s.)*, Rīga: Ģenerālkomisijā pie A. Gulbja.

Endzelīns, Jānis 1951, *Latviešu valodas gramatika*, Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.

Endzelīns, Jānis 1956, *Latvijas PSR vietvārdi* 1(1): A–J, Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.

Gerullis, Georg 1922, *Die altpreussischen Ortsnamen*, Berlin, Leipzig: Walter de Gruyter.

Gottschald, Max 2006, *Deutsche Namenkunde. Mit einer Einführung in die Familiennamenkunde von Rudolf Schützeichel*. 6., durchgesehene und bibliographisch aktualisierte Aufl., Berlin, New York: Walter De Gruyter.

Joalaid, Mar'e 2018, Dohristianskie livskie antroponimy, *Onomastica Lettica* 5, 75–94.

Karulis, Konstantīns 1992, *Latviešu etimoloģijas vārdnīca* 2, Rīga: Avots.

Kiparsky, Valentin 1939, *Die Kurenfrage*, Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

Kohlheim, Rosa, Volker Kohlheim 2008, *Duden. Lexikon der Familiennamen*, Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.

Kovaļevska, Otilija 2017, Kas pirmais – uzvārds vai vietvārds? Uzvārdu veidošanās Latgalē un to saistība ar vietvārdiem, in Ilmārs Mežs, *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos: Latgale*, Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 24–43.

Kovaļevska, Otilija 2018, Latgales vietvārdi un personvārdi Livonijas kontekstā 1599. gada poļu revīzijā, *Via Latgalica* 11, 21–44.

Kovaļevska, Otilija 2019, Kurzemes uzvārdu un vietvārdu labirintos: no personvārda, papildvārda un saimes vārda līdz mājvārdam un uzvārdam, in Ilmārs Mežs, Anna Stafeca, Renāte Siliņa-Piņķe, Otilija Kovaļevska, *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos: Kurzeme, Zemgale, Sēlija* 1, Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 38–73.

Kovaļevska, Otilija 2020, 1599. gada Livonijas revīzijā minēto personvārdu pēdas mūsdienu vietvārdos (īpaši Vidzemē), in Laimute Balode, Christian Zscheschang (atb. red.), *Onomastikas pētījumi 2 / Onomastic Investigations 2*, Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 112–138.

Kovaļevska, Otilija 2022, Vidzemes mājvārdu un uzvārdu saknes meklējot, in Ilmārs Mežs, Irēna Ilga Jansone, Otilija Kovaļevska, Sanda Rapa, *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos: Vidzeme* 1, Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 47–83.

Laumane, Benita 2017, Bārtas mājvārdi, in Lāms, Edgars, Anita Helviga (red.), *Bārtas dzīpari: Valoda, kultūra, tradīcijas, ļaudis*, Liepāja: LiePA, 101–173.

LPŽ – Aleksandras Vanagas (red.), *Lietuvių pavardžių žodynas* 1–2, Vilnius: Mokslas, 1985, 1989.

Maciejauskienė, Vitalija 1991, *Lietuvių pavardės: raida ir kilmė*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Mežs, Ilmārs 2017, *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos: Latgale*, Rīga: Latviešu valodas aģentūra.

Mežs, Ilmārs, Anna Stafeca, Renāte Siliņa-Piņķe, Otilija Kovaļevska 2019, *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos: Kurzeme, Zemgale, Sēlija* 1, 2, Rīga: Latviešu valodas aģentūra.

Mežs, Ilmārs, Irēna Ilga Jansone, Otilija Kovaļevska, Sanda Rapa 2022, *Latviešu uzvārdi arhīvu materiālos: Vidzeme* 1, 2, Rīga: Latviešu valodas aģentūra.

Mugurēvičs, Ēvalds 1993, Komentāri, in *Indriķa hronika*, Rīga: Zinātne, 333–416.

Onomastika 2024 – *Onomastika* [igauņu uzvārdu datubāze], <https://www.ra.ee/apps/onomastika/index.php/et> (2024 12 02).

PMLP – *Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes 2016. gada uzvārdu dati* (Excel formāta dokuments).

RI 1599 – Jakubowski, Jan, Józef Kordzikowski 1915 (red.), *Rewizya Inflancka 1599 r. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym* 13(1), Warszawa: Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa.

Rix, Helmut 2001, *Lexikon der indogermanischen Verben: Die wurzeln und ihre Primärstambildungen*, Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.

Roos, Eduard 1961, Eesti muistseist isikunimedest, *Keel ja Kirjandus* 6, 341–352.

LVDA – Sarkanis, Alberts (sast.) 2013, *Latviešu valodas dialektu atlants. Fonētika*, Rīga: LU Latviešu valodas institūts.

Siliņa-Piņķe, Renāte 2014, Die vorchristlichen Rufnamen in Lettland (9.–13. Jahrhundert) und ihre Spuren in der heutigen Namengebung, in Joan Tort i Donada, Montserrat Montagut i Montagut (sast.), *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques / Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences* (= *Biblioteca Tècnica de Política Lingüística* 11), 907–914, <https://www.gencat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/094.pdf> (2024 12 02).

Siliņš, Klāvs 1990, *Latviešu personvārdu vārdnīca*, Rīga: Zinātne.

Stafecka, Anna 2021, Latgalian surnames as a source of research in dialectology and language contact studies, *Dialectologia et Geolinguistica* 27(1), 35–50.

Staltmane, Velta 1981, *Latyšskaja antroponimija: Familii*, Moskva: Nauka.

Šterns, Indriķis 1997, *Latvijas vēsture: 1259–1500*, Rīga: Daugava.

Švābe, Arveds 1939, *Latvijas vēstures avotu chrestomatija (1300–1500. g.)*, Rīga: A. Gulbis.

Toporov, Vjačeslav 1975, *Prusskij jazyk, A–D*, Moskva: Nauka.

Trautmann, Reinhold 1974, *Die altpreußischen Personennamen*, 2. unveränderte Auflage, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. [Pirmizdevums: Reinhold Trautmann, *Die altpreußischen Personennamen*, Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 1925].

Van Langendonck, Willy 2007, *Theory and Typology of Proper Names*, Berlin: Mouton de Gruyter.

VAR 1 – Dunsdorfs, Edgars 1938, *Vidzemes 1638. gada arklu revīzija*, 1 burtnīca, in *Latvijas vēstures avoti* 4, Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgādiens.

VAR 2 – Dunsdorfs, Edgars 1940, *Vidzemes 1638. gada arklu revīzija*, 2 burtnīca, in *Latvijas vēstures avoti* 4, Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgādiens.

VAR 3 – Dunsdorfs, Edgars 1941, *Vidzemes 1638. gada arklu revīzija*, 3 burtnīca, in *Latvijas vēstures avoti* 4, Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgādiens.

Zinkevičius, Zigmās 2008, *Lietuvių asmenvardžiai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Renāte SILIŅA-PIŅĶE, Sanda RAPA

LU HZF Latviešu valodas institūts

Kalpaka bulvāris 4

LV-1050 Rīga

Latvia

[silaziile@gmail.com]

[sanda.rapa@lu.lv]